

VLČÍ SMEČKA

1. díl metodiky pro učitele MŠ
pro práci s filmem na téma smrt a ztráta ve školním prostředí

Právě otevíráte **jednu ze šesti metodik pro práci s těžkými tématy ve školních kolektivech**. Tento díl vám pomůže s žáky mateřských škol otevřít **téma smrti**, které je pro děti tohoto věku přirozeně aktuální.

ODKAZ NA VIDEO

[Přejděte na odkaz k videu](#)

Tyto metodiky volně navazují na tři dříve vytvořené pro základní školy a rozšiřují tak spektrum, jak lze téma ztrát preventivně uchopit i v prostředí mateřských a středních škol. První tři metodiky s názvem *Malé velké ztráty ve škole* vznikly za podpory Nadace Sirius v roce 2020 a jsou zaměřeny na ztrátu v jejích různých podobách - ztrátu kamaráda, ztrátu bezpečí v podobě šikany a na smrt samotnou.

Tyto metodiky vznikly za finanční podpory Nadace EP Group a cílí na další typické podoby ztrát a jejich vnímání, a to jak u dětí, tak u dospívajících. Každá z metodik cílí na jinou cílovou skupinu, ke které promlouvá s pro daný věk palčivým tématem. Pomocí metodik tak lze preventivně působit od mateřské, přes základní, až po střední školu, čímž pedagogové získávají nástroj k doplnění, dle našeho názoru podstatného, tématu zvládání ztrát do seznamu témat školské primární prevence.

Podnětem pro vznik další sady metodik a filmů byla poptávka ze strany pedagogů a dalších odborníků působících v prostředí škol, se kterými se setkáváme na našich kurzech, na konferencích či přímo ve školách. Jsou to právě oni, kdo reflektuje absenci preventivních materiálů na toto téma v prostředí mateřských a středních škol.

Metodiky slouží jako plnohodnotný podpůrný nástroj pro pedagogy, kteří ve výuce či třídnických hodinách chtějí s žáky téma ztrát otevřít. Každá z metodik je doplněna krátkým filmem, který slouží jako prostředek k otevření tématu dětem a dospívajícím líbivou formou, vždy s ohledem na jejich věk a témata pro ně aktuální.

První metodika ve formě pohádkového příběhu zobrazuje téma smrti, které je pro děti předškolního věku z vývojového hlediska přirozeně aktuální. Činí tak nenásilně skrze vyprávění moudré sovy o příběhu čtyř vlčat. Druhá poukazuje na přirozenou potřebu sounáležitosti a začlenění do sociální skupiny a její narušení v okamžiku, kdy do přátelství vstoupí onemocnění. Tato metodika cílí na žáky druhého stupně základních škol. Poslední z metodik je určena především žákům středních škol. Otevírá běžnou, avšak mnohdy velmi náročnou a potenciálně krizovou situaci v podobě rozpadu prvního partnerského vztahu.

Zatímco problematika smrti bývá obávaná a vzbuzuje velmi silné emoční odezvy, ostatní ztráty bývají dospělými mnohdy bagatelizované a přehlížené. Jakákoliv ztráta však může vyvolat hlubokou krizi, a pokud není ošetřena, může způsobit dlouhodobé trauma. Ačkoliv je komunikování těchto témat v prostředí školy pro mnohé pedagogy spojené s obavami a vyžaduje jistou odvahu, věříme, že má smysl o nich hovořit - a to ideálně dříve, než nastanou, abychom děti a dospívající mohli vybavit potřebnými mechanismy, jak je dobře zvládnout.

ÚVOD

Tento text vás provede základní teorií vztahující se k tématu smrti v kontextu dětí. V textu vycházíme z dostupné literatury, výzkumů a také z naší praxe s pozůstalými dětmi, kterým se v Poradně VIGVAM intenzivně věnujeme. Dále v textu naleznete základní informace o tom, jak s dětmi mluvit o smrti a jaké reakce můžete očekávat u dětí, pokud truchlí. Dále se zaměřujeme na informace o práci s audiovizuálními materiály v kontextu třídy a následují 2 podrobně popsány varianty práce s třídou právě v kontextu tématu smrti. Navazuje souhrn různých technik, které je možné volně kombinovat podle uvážení pedagoga. Paleta reakcí dětí na ztrátu a jejich emočních prožitků je velmi pestrá. Děti na ztrátu reagují různými způsoby nejen dle povahy dítěte, ale i u jednoho dítěte se nálady a reakce mohou střídát velmi rychle.

Téma je do třídy vhodné přinést především za situace, kdy třída takto složitou životní situaci někoho ze spolužáků neřeší. Pokud se téma smrti do třídy vnese v okamžiku, kdy není živé a bolestivé, poslouží jako dobrý odrazový můstek pro situace, kdy by jednou bylo potřeba toto téma se třídou řešit právě proto, že se někomu něco takto těžkého děje (a samozřejmě si přejeme, aby to vůbec nenastalo).

Teoretická část metodiky poukazuje na to, že děti se smrtí zabývají tak jako tak nesmírně mnoho. Nemusíte se tedy bát, když začnou spontánně líčit historky, které mají se smrtí spojeny, vykřikovat věci, které už zažily. Je v pořádku nechat volný průběh tomu, aby mluvily o zkušenostech, které už se smrtí mají (a většina nějakou má – někdo jen viděl přejetou žabu nebo myš, někomu umřel křeček, kočka nebo pes, někdo už prošel těžší ztrátou – zemřela třeba babička nebo dědeček).

Tématem děti nemusí provádět pouze pedagog, mohou to být lektoři primární prevence, metodik prevence nebo třeba školní psycholog. Metodika rovněž nabízí i možnost s tématem smrti pracovat pouze okrajově a zaměřit se především na zdroje, skrze které můžeme děti v těchto chvílích podpořit.

Truchlící dítě ve třídě = kontraindikace:

Může stát, že je ve třídě dítě, které aktuálně blízké úmrtí v rodině prožívá – umírá nebo umřel tatínek, maminka, sourozenec. Takováto skutečnost je kontraindikací pro to, aby byl tento film s aktivitami (metodikou) v takové třídě využit. Zároveň bychom ale chtěli upozornit na to, že je dobré tuto tematiku neopomíjet a to především právě v případě, kdy pozůstalé dítě (obvyklá délka truchlení může být kolem 1–2 let) ve třídě je. Je důležité mít na paměti, že je dobré práci s tímto tématem situaci přizpůsobit a kontraktovat s dítětem ideální postup:

- Chce, aby se ve třídě o události vědělo?
- Co všechno chce, aby třída věděla?
- Kdo by to měl vědět?
- Kdo by to měl třídě říct, pokud to dítě vůbec třídě sdělovat chce?
- Chce u toho dítě být přítomno?
- Chce být ve vedlejší místnosti a přijít až později? Nebo ten den chce být raději doma?
- Mohou se dítěte spolužáci ptát? Jaké reakce jsou pro dítě snesitelné a co nechce, aby spolužáci dělali?
- Je možné to dítěti ještě nějak ulehčit? Má samotné dítě nápad jak?

Jak z výše uvedeného vyplývá, neexistuje jednoznačný mustr, jak tuto nelehkou situaci správně zvládnout. To nejpodstatnější, co nám z toho vyplývá, je, aby způsob byl vždy v dialogu komunikován s dítětem, jak by si to samo přálo. Zároveň aby mu byl dospělý schopen nastítnit, jak bude která varianta vypadat, jaká s sebou nese rizika a jaké výhody. Aby bylo dítě dostatečně informováno a mohlo se skutečně samo svobodně rozhodnout, co je pro ně dobré a co ne.

V případě, že již událost nastala:

- Vytvořte bezpečné prostředí, kde se může dítě svěřit.
- Připravte spolužáky dítěte na jeho návrat do třídy.
- Nejprve zjistěte informace od dítěte, jak by si to přálo, co chce, aby spolužáci věděli, co nechce, zda u sdělení chce být přítomno, nebo ne, jakým způsobem by chtělo, aby se to dozvěděli.
- Promluvte s dětmi o tom, co je vhodné říkat a co ne.
- Umožněte dětem, aby mohly spolužákovi vyjádřit sounáležitost a podporu způsobem, který je jim vlastní.

Části metodiky je možné využít i v této situaci, kdy se třídní pedagog stává nezbytnou oporou pro truchlící dítě. Je však nutné mít na paměti, že v případech, kdy je úmrtím zasažena celá skupina (např. došlo k úmrtí někoho ze žáků či pedagogů), stává se i pedagog sám pozůstalým a je vhodné, aby intervenci provedla osoba, která touto situací není přímo zasažena - např. školní psycholog, odborník z pedagogicko-psychologické poradny či krizoví interveni z Poradny VIGVAM.

TEORETICKÝ RÁMEC

Dítě a smrt – na první pohled kontroverzní téma. Můžou nám naskakovat otázky, zda je vůbec etické se o tak těžkém tématu bavit s dětmi. A je zcela přirozené, že nás to napadá. Nebudeme děti tímto tématem zbytečně stresovat? Má vůbec smysl takto těžké téma otevírat, když jej děti stejně nemohou pochopit v celé jeho plnosti? Vždyť i pro nás dospělé je to tak náročné! Na začátku tohoto textu Vás však chceme povzbudit, naše zkušenosti ukazují, že často jsou představy dospělého, jak dítě bude reagovat, daleko děsivější, než jaká je nakonec skutečnost. Děti o smrti často mluví samy, spontánně. Jsou rády, že se konečně s nimi někdo věnuje tématu, které je tak moc zajímá. Čas nad tímto těžkým tématem zpětně bývá hodnocen jako hezký a užitečně strávený. Nyní se pokusíme vysvětlit, proč se nám tematizování smrti a mluvení o ní s dětmi jeví jako smysluplné a žádoucí.

Existenciální psychoterapie tvrdí, že nejhlubší dynamikou lidského nitra je úzkost ze smrti. Podle této teorie je jedním z hlavních vývojových úkolů dítěte se s touto úzkostí vyrovnat a najít adaptační mechanismy k jejímu zvládnutí.

Děti se smrtí zabývají nesmírně mnoho. Jejich obavy ze smrti se zdají téměř všudypřítomné a mají vliv na jejich prožitkový svět. Smrt je pro děti záhadou a, jak již bylo řečeno, jedním z jejich hlavních vývojových úkolů je vypořádat se se strachem z bezmocnosti a zániku. Možná bude překvapující, že jejich obavy začínají dříve, než se všeobecně předpokládá, jelikož adaptační strategie jsou často založeny na popření, jenomže popřít člověk může jen to, co je mu známé.

O tom, že se děti smrtí zabývají nesmírně mnoho, svědčí například výzkum Anthonyové. Dětem ve věku pět až deset let dávala test na doplňování příběhů. Příběhy měly otevřený konec a smrt se v nich výslovně nezmiňovala. Např.:

- „Když šel chlapec večer spát, na co myslel?“
- „Chlapec šel do školy, když byl ale čas na hraní, zůstal sám v rohu. Proč?“

Přibližně 50 % odpovědí dětí obsahovalo slova jako: smrt, pohřeb, vražda, dalších 10 % dětí odpovídalo situacemi, které bezprostředně k smrti mohou vést: přejede ho auto, někdo ho unese...

Další výzkum ukazuje, že my, dospělí, podceňujeme u dětí jejich úzkost ze smrti. Lapusová s Monkovou zkoumaly rozsáhlý vzorek dětí ve věku 6–12 let (N=482), kdy chtěly zjistit povahu a rozsah dětského strachu, nejprve však rozhovory vedly s matkami dětí. U neshodných odpovědí s dětmi se ukázalo, že v 90 % matky podcenily strach dítěte ze smrti, místo toho uváděly např. strach ze špatných známek nebo hadů.

Zdá se tedy, že děti se smrtí budou zabývat, ať už dospělí chtějí budou, a nebo ne. Do svých představ budou kreativně zapojovat svou fantazii, což je v mnohých ohledech skvělé. V tématu smrti však platí, že fantazie může být daleko více děsivá než skutečnost sama. A to je jeden z důvodů, proč se nám zdá jako výhodné být dítěti k dispozici, když o smrti/smrtelnosti uvažuje.

Navíc Žaloudíková, která se věnovala tématu dětského pojetí smrti, ve své práci uvádí, že se většina autorů shoduje, že „prevence má největší význam ve výchově v období, kdy děti jsou malé, tedy dříve, než smrt vstoupí do jejich života a emocionálně je ovlivní.“ Zároveň ale dodává, že edukace u malých dětí je považována za zraňující, kontroverzní a že tudíž není překvapením, že edukace s tématem smrti v prostředí školy není běžná. To bychom chtěli změnit a pomoci právě touto metodikou. Než však poskytneme možný návod, jak s dětským kolektivem pracovat v oblasti tematiky smrti, pokládáme za důležité poskytnout pedagogovi základní informace o dětském pojetí smrti a jeho vývoji, o dětském truchlení a také poskytnout všeobecné zásady, jak s dětmi o smrti mluvit.

Dětské pojetí smrti

Výzkumy jazykového vývoje přiměly mnohé vývojové a klinické psychology, aby posunuli uvědomění smrti u dítěte na mnohem pozdější dobu – teoretická námitka, že dítě mladší než osm až deset let nemůže rozumět abstraktním pojmům, neobstojí – i velmi malé dítě na smrt myslí a bojí se jí a v souvislosti s ní zaznamenává různé vjemy. Na kognitivní úrovni dítě jistě neobsáhne celý koncept smrti, úzkost ze smrti však po emocionální stránce může prožívat již v prenatálním období. I úzkost ze ztráty pečující osoby může být v danou chvíli úzkostí ze smrti, jelikož pokud dítě přijde o pečující osobu, samo nepřežije.

Psychoanalytické výzkumy se zaměřují právě na emocionální stránku, naopak přístupy inspirované Piagetem se zaměřují více na kognitivní vývoj, tyto studie pak mohou vypadat naproti sobě velmi kontrastně. Jako užitečné se zdá zaměřit se, jaké jsou intuitivní, naivní teorie dítěte. Ty zkoumají dětské představy o smrti v souvislosti s jeho intuitivní/naivní teorií. Dítě si informace, které má k tématu, které ho zajímá, třídí a řadí do vlastních teorií, které mu dávají smysluplný celek a pomáhají mu orientovat se ve světě. Je pak zcela přirozené, že v průběhu vývoje pojetí smrti u dětí dochází k tvorbě prekonceptů/naivních teorií, které mohou představovat mylné představy, které zcela nekorespondují s tím, jak vypadá skutečnost.

Dětské pojetí smrti lze rozdělit do několika složek, zde budeme vycházet z pojetí Škody a Doulíka, kteří ho dělí na tyto složky: kognitivní, afektivní a strukturální. Na této teorii je pak vystavěna i metodika práce s dětským kolektivem, která umožňuje zaměřit pozornost pouze na některou z těchto složek, nebo lze aktivity kombinovat tak, abychom dětem pomohli s uchopením konceptu smrti v jeho celistvosti.

Kognitivní složka

- Obsahuje znalosti a vědomosti, které se vztahují k tématu smrti.
- Vzniká spontánně na základě osobní zkušenosti, situačního učení, ale také výsledkem cílené výuky nebo zájmové činnosti.
- Může obsahovat již zmíněné mylné představy, např. že smrt je: separace, odchod na jiné místo, kde dotyčný dál žije, ale již se nemůže vrátit, spánek, permanentní spánek, trest, nebo může docházet k personifikaci smrti.

Afektivní složka

- Vyjadřuje emocionální kontext.
- Má výrazný vliv na vytváření paměťových stop.
- Kognitivní i afektivní složka může vznikat souběžně, afektivní složka může velmi ovlivnit kognitivní i strukturální dimenzi – proto je i v této metodice kladen velký důraz na aktivity vztahující se k emocionálnímu prožívání dětí v kontextu smrti.

Strukturální složka

- Vychází z asociačních vazeb mezi pojmy, které reprezentují dětské chápání světa.
- Obsahuje mentální mapy jedince, kde jsou zachyceny vztahy, hierarchie a vzájemné vazby.
- Smrt je začleňována do ostatních konceptuálních struktur.

Důležité je také vědět, že osobní zkušenost ovlivňuje smrt ve prospěch dřívějšího a vyzrálejšího pochopení smrti. Ukazuje se také, že kognitivní vývoj je směrodatnější než samotný věk dítěte ve vývoji pojetí smrti u dětí. A že pojetí smrti kromě kognitivního vývoje a věku ovlivňuje také komunikace v rodině, ve škole, kulturní prostředí a emocionální prožívání dítěte.

Komplexnost konceptu smrti a jeho elementy

- Nevratnost – po smrti člověk nemůže ožít.
 - Univerzalita a nevyhnutelnost – vše, co je živé, jednou musí umřít.
 - Osobní smrtelnost – chápání vlastní smrtelnosti.
 - Skončení životních funkcí – tělesné a mentální funkce po smrti.
 - Příčinnost – smrt je způsobena zhroucením tělesných funkcí.
 - Nepředvídatelnost.
-

Jak mohou děti truchlit

Děti předškolního věku

- Separační úzkost
- Otázky reflektující konkrétnost a doslovnost interpretace světa
- Sebeobviňování - dojem o zavinění smrti
- Snížená schopnost si zapamatovat
- Podrážděnost
- Regrese
- Obava chodit spát
- Možné noční můry
- Agrese

Děti školního věku

- Pocity odpovědnosti a viny
- Opakované přehrávání a vyprávění traumatu
- Nervozita vyvolaná připomínkami traumatu
- Noční můry a další poruchy spánku
- Přemíra zájmu o bezpečí a nebezpečí
- Agresivní chování a výbuchy hněvu
- Strach z pocitů a reakce na trauma
- Vysoká vnímavost k úzkosti rodičů
- Vyhýbavost vůči škole
- Obavy a starost o druhé
- Změny v chování, náladě
- Somatické symptomy – stížnosti na různé bolesti
- Viditelná úzkostlivost a vystrašenost
- Stažení do sebe
- Specifické formy strachu spojené s traumatem, generalizovaný strach
- Regrese – chování na úrovni mladšího dítěte
- Ztráta obvyklých zájmů
- Zmatenost, neadekvátní chápání traumatické události (patrnější v chování než ve slovním projevu)
- Nejasné chápání smrti a příčin špatných událostí
- Magické myšlení zaplňující mezery v rozumovém chápání
- Nesoustředěnost ve škole, zhoršení školních výsledků
- Roztržitost, stavy znepokojenosti

Pubescenti

- Zvyšující se kapacita k abstraktnímu myšlení
- Chápání smrti ve větších souvislostech, včetně dopadu na další pozůstalé
- Vyvíjející se uchopení smyslu, dopadu traumatu nebo smrti
- Možnost zahlcenosti vlastními myšlenkovými procesy
- Větší zaměření na to, jak o nich mluví ostatní
- Pocity jinakosti, osamělosti, zahlcenost tématem smrtelnosti
- Vylučování rituálů a podpory od dospělých
- Pocit, že mi nikdo nerozumí
- Obtíže s identifikováním emocí a jejich vyjádřením
- Projevy truchlení obdobné jako u dospělých
- Možnost idealizace zemřelého a demonizace pozůstalých (včetně rodiče)

Jak být dětem nápomocní

- Naslouchajte dítěti s pochopením, když o události vypráví.
- Berte ohled na jeho strach a dejte mu čas, aby se s ním vypořádalo.
- Sledujte, zda si potají nepřehrávají trauma s vrstevníky či sourozenci, a stanovte hranice týkající se ubližování či zastrašování při hře s ostatními.
- Umožněte mu, aby si vyzkoušelo nové způsoby, jak se v době uložení ke spánku vypořádat se strachem – delší čas na čtení, puštěná hudba aj.
- Starší děti ujistěte, že pocity strachu a nekontrolované chování jsou po děsivé události normální a časem to přejde.
- Starším dětem nechte dostatek prostoru pro truchlení, které jim vyhovuje – někomu pomáhá sdílení, někdo preferuje samotu.
- Umožněte prostor a čas pro rozloučení se se zemřelým a pro rituály – do přípravy a děje se vyplácí zapojit i děti (namalovat obrázek, napsat dopis, zapalovat svíčky, nosit květiny, nebo jiný způsob, který děti samotné napadne).
- Umožněte prostor pro vzpomínky a truchlení a naopak i pro běžné a zájmové aktivity.

Známky závažných problémů spojených s pocity žalu a strachu

- Táhlé období deprese, kdy dítě ztrácí zájem o každodenní činnosti a události.
- Neschopnost spát, jíst, přetrvávající strach být sám.
- Delší období, kdy chování dítěte odpovídá mladšímu věku.
- Nadměrné napodobování zemřelé osoby.
- Útlum v kontaktu s kamarády.
- Výrazné zhoršení dosavadních výsledků nebo odmítání jít do školy.
- Pokud tyto známky přetrvávají, je na místě vyhledat odbornou pomoc.

Symptomy a chování spojované s dětskou depresí

- Pláč, smutek, bezmoc, beznaděj.
 - Pocit vlastní neschopnosti či bezcennosti.
 - Ztráta zájmu o druhé nebo o většinu aktivit, ztráta radosti z nich.
 - Téměř každodenní únava a ztráta energie.
 - Špatná nálada, podrážděnost, popudlivost.
 - Strach, napětí, úzkost.
 - Opakované výbuchy hněvu, křik či stížnosti.
 - Nemluví s ostatními dětmi.
 - Opakované stížnosti na fyzickou bolest bez klinického nálezu (např. bolest hlavy).
 - Výrazné snížení či zvýšení chuti k jídlu.
 - Změny spánku.
-

Jak mluvit s dětmi o smrti

- Osoba, která s dítětem o smrti mluví, by měla být: blízká, bezpečná, dítě by měla znát. Pro tak těžké téma je důležité navázat dobrý vztah s dítětem. Nebojte se věnovat budování vztahu/atmosféry dostatek času. Pro tak náročné téma je to důležité.
- Na téma smrti by mělo být dostatek času, prostoru a klidu.
- Pomáhejte zpřítomnit téma smrti: nechte dítě mluvit o smrti, dejte prostor pro jeho emoce, nechte ho hrát si a hrou ztrátu/smrt odžívat (tematická hra o ztrátě/smrti často vzniká spontánně formou volné hry).
- Naslouchejte.
- Nepoužívejte eufemismy typu: spí, odešel, opustil nás atp. Situaci stejně nezjemní, více matou, než pomáhají.
- Pomáhejte identifikovat a prožít emoce – prožít i ty emoce, které jsou bouřlivé nebo ve kterých je těžko (neříkejte např. Neplač! Nevztekej se! – pláč i vztek k truchlení patří).
- Říkejte dětem pravdu. Tím, že dítěti pravdu zamlčíme, ho neochráníme. Pravda se objeví dříve a nebo později a pro dítě je důležité, aby se ji dozvědělo od důvěrné osoby v bezpečném čase a místě. Upřímnost podporuje otevřenou komunikaci a vztah.
- Odpovídejte na otázky dětí. Pokud mají nějakou otázku, budou se po ní pít i v okamžiku, kdy ji my, dospělí, nezodpovíme. A platí to, co je popsáno výše, pro všechny zúčastněné je dobré, když se dítě odpovídi na otázky dozví od kompetentního člověka tak, aby to bylo co nejvíce bezpečné. Je nutné vzít v úvahu intelektové schopnosti dítěte, používat jeho jazyk a ujišťovat se, že rozumí. Nezahlcujte děti zbytečnými detaily. Do hloubky rozhovoru se pouštějte podle toho, na co se dítě ptá.
- Pokud odpověď na otázku neznáte, nebojte se říct, že nevíte. Ptejte se dítěte, jaký má na otázku názor, jakou by si přálo odpověď. Jaká odpověď by pro něj byla nejlepší a která nejhorší.
- Bud'te konkrétní, upřímní, opravdoví.
- Pro dítě je podstatné, aby vědělo, že má možnost volby, že se může účastnit rozhodovacího procesu. Dávejte dětem na výběr varianty, ze kterých mohou vybírat. Dejte dítěti dostatek prostoru na to, aby se mohlo vyjádřit/rozhodnout.
- Normalizujte rozdílnosti mezi jednotlivci – každého smrt/ztráta zasáhne jiným způsobem a i formy odžívání jsou různé.
- Dítě v jeho odpovědích neusměrňujte, nekládejte mu vlastní názory bez škály různosti.
- Mluvte s dítětem o tom, zda už něco obdobného zažilo a co mu pomohlo se se situací vyrovnat – hledejte copingové mechanismy
- Dovolte dítěti, aby se rozloučilo. Ať už to bude různou formou – s konkrétním člověkem, formou rituálu, nechte děti, aby mohly být aktivní a kreativní, aby způsob rozloučení vymyslely samy, nebo se alespoň inspirujte jejich nápady.
- Dejte prostor vzpomínkám.
- V průběhu hovoru děti oceňujte.
- Na to, co je a nebo není po smrti, se ptejte dítěte. Respektujte systém víry, který si dítě přináší z rodiny.

Pomoc pedagogům při zvládání žalu a ztráty

- Dříve, než taková událost nastane, zařad'te do výuky diskusi o tématech, jako je smrt, ztráta, odloučení, truchlení.
- V běžné konverzaci používejte slova pro pocity, emoce, žal, truchlení.
- K navození tohoto tématu je možno využít tento film.
- V případě potřeby se nebojte obrátit na kolegy či odborníky .

PRÁCE S AUDIOVIZUÁLNÍMI MATERIÁLY A CÍLE METODIKY

Obsah filmu

Příběh zachycuje vyprávění moudré sovy o přátelství čtyř vlčat, která jednoho dne zastihne černý vítr. Jedno z vlčat (Vali) vítr odnese a ostatní vlčata jsou nucena se situací ztráty kamarádky vyrovnat. Ta k nim v průběhu noci přichází ve snu a zanechává jim poselství. Příběh je ztvárněn formou loutkového divadla za pomoci plyšáka Vigiho.

Práce s materiály

Pro práci se skupinou je klíčové nastavit si cíl, kterého chce pedagog dosáhnout. Film slouží jako prostředek k otevření tématu, umožňuje hovořit o ději, myšlenkách a projevech chování postav, aniž by byl žák nucen otevřeně hovořit o vlastních zkušenostech či prožívání. Práce s filmem by měla směřovat k pochopení souvislostí a také k vytváření postojů. Film nabízí jeden úhel pohledu, avšak díky reflexi, která by měla být nezbytnou součástí práce s audiovizuálními materiály, můžeme docílit pohledu komplexnějšího.

K co nejefektivnějšímu výsledku práce je třeba, aby pedagog zhlédl nejprve film sám před jeho projekcí a stanovil si, co je cílem lekce. Ten by měl vycházet z potřeb a možností třídy. Na základě zhlédnutí filmu a zde předkládané metodiky je možno vybrat takové techniky pro práci se třídou, které nejvíce zohledňují předem stanovený cíl. Práce s filmem tedy závisí na konkrétní situaci, ve které se třída nachází, na věku žáků, ale i na časové dotaci, kterou je možné tématu věnovat. Průběh je vždy potřeba přizpůsobit konkrétním možnostem a potřebám cílové skupiny.

Tato metodika nabízí možnosti práce s filmem na téma smrt. Metodika je sestavena tak, aby umožňovala různé varianty práce se skupinou - ať už s ohledem na individuální, či skupinovou práci. Ale i s ohledem na tematické oblasti, na které je možné se zaměřit. Pro lepší orientaci k výběru aktivit je u každé techniky uveden její cíl a způsob práce, přičemž je možno tyto techniky vzájemně kombinovat. Doporučujeme film pustit bez zastavení a v případě potřeby pozastavit se u některých pasáží je znovu přehrát a zastavit až poté.

Časová dotace pro práci se třídou je 20-40 minut, přičemž vnímáme jako užitečné práci rozdělit do několika po sobě jdoucích lekcí s časovým odstupem několika dní, vždy s ohledem na potřeby dané skupiny. Základní práce s filmem je koncipována na 30 minut. Návaznou práci je možné v několika variantách sestavit z doplňujících technik, Ty mohou být využity ať už jako rozšíření varianty práce s filmem, či jako doplnění po delším časové prodlevě. V metodice najdete varianty dvě - jednu s fokusem na téma smrti, druhou se zaměřením na copingové mechanismy a zdroje. Je důležité mít na paměti, že při práci s jakýmkoliv audiovizuálním materiálem je jedna z nejpodstatnějších věcí samotná reflexe dětí. Proto je důležité mít vždy zajištěný dostatečný prostor na reflexi.

Cílová skupina

Metodika je primárně určena pro žáky mateřských škol ve věku 4-6 let. Je však možné ji využít i v nižších ročnících prvního stupně základních škol. Měřítkem pro práci s tématem je aktuálnost tématu a mentální připravenost žáků, může se tedy stát, že budou materiály využity i v jiných než výše uvedených věkových kategoriích.

Metodika má několik cílů, které dělíme do vrstev znalostí, dovedností a kompetencí. Vycházíme z evaluace dle M. Miovského a kol. z publikace *Programy a intervence školské prevence rizikového chování v praxi*.*

Stanoveným výsledným cílem je, že žák zná komplexnost konceptu smrti (nevratnost, univerzalita a nevyhnutelnost, osobní smrtelnost, skončení funkcí, příčinnost a nepředvídatelnost) s ohledem na dané vývojové stádium. Jak již bylo uvedeno výše, jednotlivé komponenty konceptu smrti si děti osvojují postupně, je tedy možné, že některé z nich budou pro některé žáky stále neuchopitelné (např. nevratnost či univerzalita).

Mezi stanovené cíle dále patří, že žák dokáže rozpoznat, jaké emoce v kontextu tohoto tématu prožívá. Umí sdělit, co v kontextu tohoto tématu potřebuje (další informace, jaký způsob truchlení mu vyhovuje). Umí zakomponovat nové poznatky vědění do svých strukturálních map („naivních“ teorií). Z tohoto důvodu jsou aktivity rozděleny podle orientace, kterou složku konceptu smrti rozvíjejí (kognitivní, afektivní, strukturální), které byly vysvětleny výše.

Znalost	Dovednost	Kompetence
Zná základní emoce a slova, která se používají pro jejich popis. (kognitivní a afektivní složka)	Dokáže rozpoznat, co mu je příjemné a co mu příjemné není (vnímá svoje emoce). (afektivní složka)	Umí vhodně reagovat v dané situaci, umí si říct, jaké jsou jeho potřeby. (afektivní složka)
Ví, že při stejné situaci může člověk prožívat různé emoce a může různě reagovat. Ví, že proto je důležité o těchto věcech mluvit. (kognitivní a afektivní složka)	Dokáže říct, co mu je příjemné, co mu je nepříjemné, dokáže sdělit, co prožívá. (kognitivní, afektivní, strukturální složka)	Umí si říct, jak potřebuje truchlit. Dokáže využít potenciál emoce – umí rozpoznat, co mu daná emoce „sděluje“ a podle toho reaguje. (kognitivní, afektivní, strukturální složka)
Ví, že smrt je nevratná, nevyhnutelná, že končí funkce člověka, že má příčinu, není vždy předvídatelná, ví, že jsme všichni smrtelní. (kognitivní složka)	Dokáže popsat emoce, které v kontextu těchto faktů prožívá. (afektivní složka)	Dítě umí říct pro něj důvěrné osobě co ho „trápí“, o čem přemýšlí ohledně tématu smrti. Dítě si dokáže do své oblasti vědění zakomponovat téma smrti takovým způsobem, aby mu jeho koncept smrti dával smysl. (strukturální složka)

Je také důležité si uvědomit, že žal nemá žádná rychlá řešení a že je normální v takovýchto situacích zažívat těžké, rozporuplné pocity. Smyslem není děti takzvaných negativních emocí zbavit, ale naučit se s nimi zacházet a pracovat tak, aby pro nás byly užitečné. Zároveň je nutné mít na paměti, že způsoby truchlení u dětí jsou odlišné. Děti mohou reagovat různě: mohou být v klidu, ale naopak mohou být taky neklidné, mohou plakat anebo se mohou smát v situaci, kdy se nám to zdá neadekvátní, můžou chodit po třídě, odcházet na záchod, pít, začít si hrát. Je to v pořádku, většinou to značí to, že děti samy regulují tíhu, kterou jim těžké téma přináší. Pro nás dospělé není čeho se bát, stačí, abychom byli pozorní a citliví k potřebám dítěte.

Seznam použité literatury

MIOVSKÝ, Michal a kolektiv. *Programy a intervence školské prevence rizikového chování v praxi*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 1. lékařská fakulta, Klinika adiktologie, 2015. ISBN 987-80-7422-393-8.

SORENSEN, Julia. *Vyrovňávání se dítěte se ztrátou a odloučením: příběhy a cvičení pro děti ve věku 4-8 let*. Přeložil Pavla LE ROCH. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0095-6.

ŠKODA, J., DOULÍK, P. *Psychodidaktika: metody efektivního a smysluplného učení a vyučování*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-802-4733-418.

ŽALOUĐÍKOVÁ, Iva. *Dětské pojetí smrti* [online]. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra psychologie, 2014 [cit. 2020-01-04]. ISBN 978-80-210-8268-7.

YALOM, Irvin D. *Existenciální psychoterapie*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-147-6.

ZÁKLADNÍ STRUKTURA

CÍLE:

Žáci umí reflektovat své pocity a emoce spojené s filmem. Umí pojmenovávat emoce a prožívání svoje i druhých.

ČASOVÁ DOTACE: 30 minut

METODY A FORMA PRÁCE: film, reflexe formou diskuze

PRŮBĚH

Úvod:

Žáci by se měli připravit na dané téma, pedagog může položit otázku vztahující se k tématu, např.: Už jste někdy ztratili nějakého svého kamaráda nebo někoho blízkého? Jaké to může pro člověka být? Co v té chvíli cítí? apod. (v první fázi můžeme položit otázku takto všeobecně, poté můžeme přejít ke konkrétnímu tématu smrti). Už Vám někdo blízký zemřel? Jak jste to zvládli? Co Vám pomáhalo?

Téma je také možné uvést bez většího fokusu na ztrátu či smrt, např. slovy: Ted' si si vyslechneme příběh o čtyřech vlčatech a moudré sově.

PROMÍTÁNÍ FILMU

Reflexe:

V reflexi vycházíme od bezprostředních dojmů z filmu, můžeme položit otázky jako např.: Jak se vám film líbil? Jak jste se při sledování filmu cítili? Jak se podle Vás cítila vlčata na začátku příběhu? A jak na konci? Jak byste se vy cítili na jejich místě? Co jim mohlo pomoci situaci zvládnout? Případně dotazy na konkrétní postavy či situace z filmu. Je potřeba nechat diskuzi plynout, aby na sebe žáci mohli reagovat, doplňovat se i vyjádřit nesouhlas.

Techniky:

Seznam všech technik s podrobným návodem na využití najdete na konci metodiky. V každé variantě pro vás máme seznam těch, které doporučujeme použít.

Závěr:

Na závěr je dobré nechat dostatečný prostor na reflexi celé lekce: Jaké to pro žáky bylo? Co se jim líbilo? Co bylo těžké? Je ještě něco, co by chtěli se třídou sdílet? Po vyčerpání tématu doporučujeme zařadit nějakou zábavnou pohybovou aktivitu.

VARIANTA

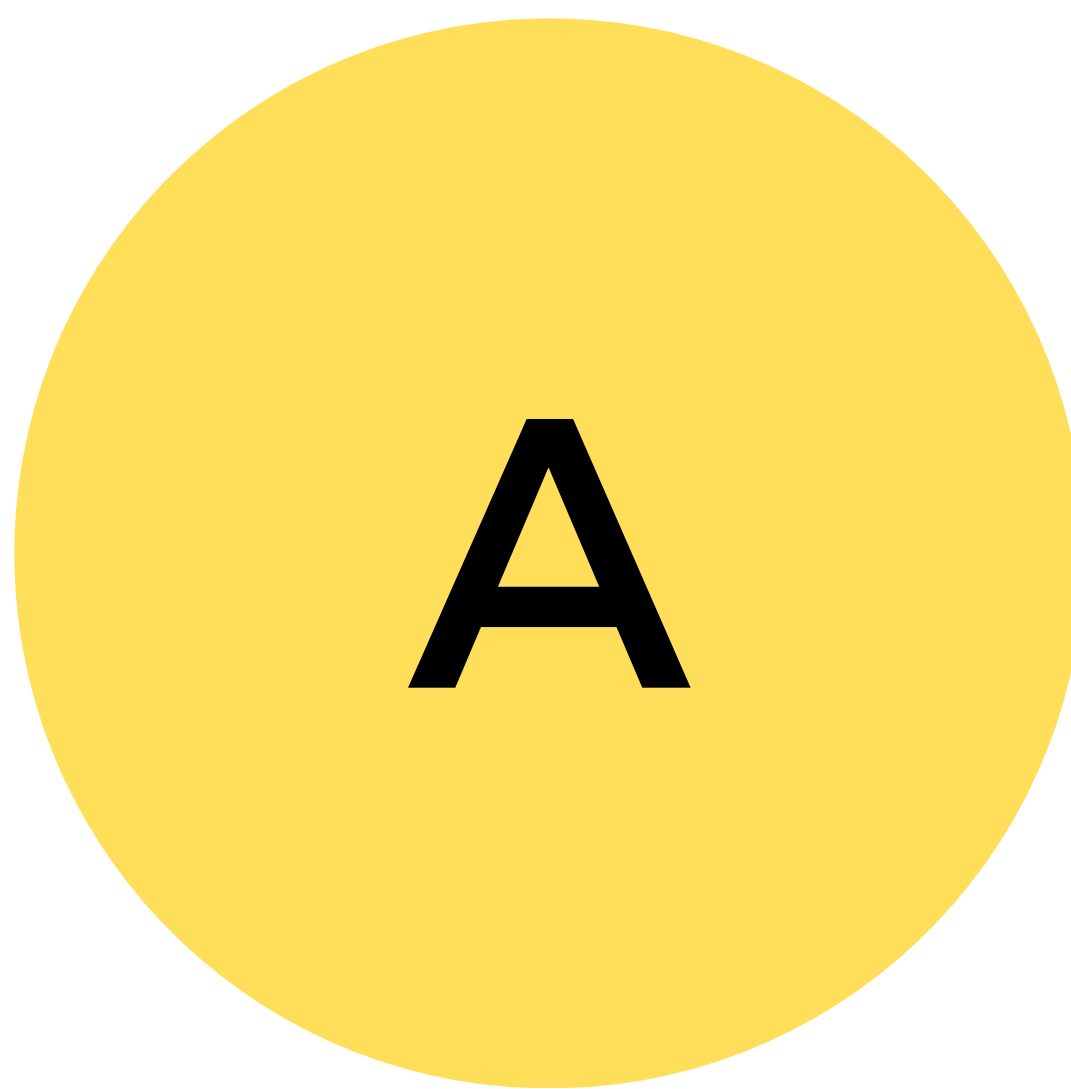
- prostor pro otevření tématu smrti

CÍLE:

Žáci reflektují své pocity a emoce spojené s filmem. Naučí se pojmenovávat emoce a prožívání svoje i druhých.

Žák zná komplexnost konceptu smrti a jeho elementy. Žák si zvědomí afektivní složku konceptu smrti. Umí pojmenovat emoce, které cítí. Ví, že ostatní při stejné situaci mohou prožívat jiné emoce a že to je v pořádku. Umí vhodně reagovat v dané situaci. Dítě si dokáže do své oblasti vědění zakomponovat téma smrti takovým způsobem, aby mu jeho koncept smrti dával smysl.

ČASOVÁ DOTACE: 4-5x 20-40 minut

Úvod:

Žáci by se měli připravit na dané téma, pedagog může položit otázku vztahující se k tématu, např.: Už jste někdy ztratili nějakého svého kamaráda nebo někoho blízkého? Jaké to může pro člověka být? Co v té chvíli cítí? apod. (v první fázi můžeme položit otázku takto všeobecně, poté můžeme přejít ke konkrétnímu tématu smrti). Už Vám někdo blízký zemřel? Jak jste to zvládli? Co Vám pomáhalo?

Téma je také možné uvést bez většího fokusu na ztrátu či smrt, např. slovy: Ted' si si vyslechneme příběh o čtyřech vlčatech a moudré sově.

PROMÍTÁNÍ FILMU

Reflexe:

V reflexi vycházíme od bezprostředních dojmů z filmu, můžeme položit otázky jako např.: Jak se vám film líbil? Jak jste se při sledování filmu cítili? Jak se podle Vás cítila vlčata na začátku příběhu? A jak na konci? Jak byste se vy cítili na jejich místě? Co jim mohlo pomoci situaci zvládnout? Případně dotazy na konkrétní postavy či situace z filmu. Je potřeba nechat diskuzi plynout, aby na sebe žáci mohli reagovat, doplňovat se i vyjádřit nesouhlas.

Techniky:

- Těžká situace
- Emoce/Když se řekne smrt
- Schovávaná s vlčaty
- Místo po smrti - kde je Vali?

Závěr:

Na závěr je dobré nechat dostatečný prostor na reflexi celé lekce: Jaké to pro žáky bylo? Co se jim líbilo? Co bylo těžké? Je ještě něco, co by chtěli se třídou sdílet? Po vyčerpání tématu doporučujeme zařadit nějakou zábavnou pohybovou aktivitu.

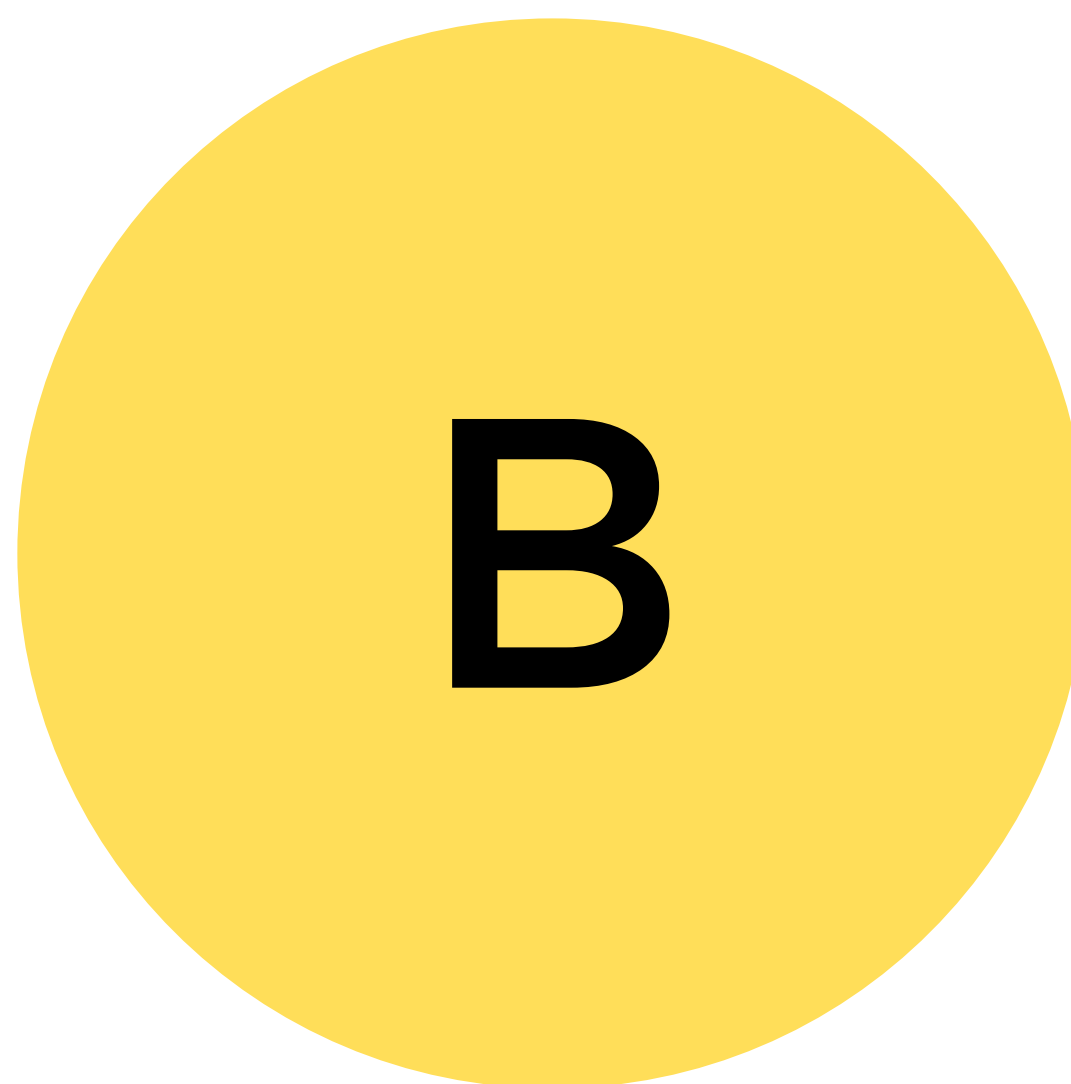
VARIANTA

- důraz na zvědomení copingových mechanismů a zdrojů

CÍLE:

Žáci umí reflektovat své pocity a emoce spojené s filmem. Umí pojmenovávat emoce a prožívání svoje i druhých.

ČASOVÁ DOTACE: 5-6x 20-40 minut

Úvod:

Žáci by se měli připravit na dané téma, pedagog může položit otázku vztahující se k tématu, např.: Už jste někdy ztratili nějakého svého kamaráda nebo někoho blízkého? Jaké to může pro člověka být? Co v té chvíli cítí? apod. (v první fázi můžeme položit otázku takto všeobecně, poté můžeme přejít ke konkrétnímu tématu smrti). Už Vám někdo blízký zemřel? Jak jste to zvládli? Co Vám pomáhalo?

Téma je také možné uvést bez většího fokusu na ztrátu či smrt, např. slovy: Ted' si si vyslechneme příběh o čtyřech vlčatech a moudré sově.

PROMÍTÁNÍ FILMU

Reflexe:

V reflexi vycházíme od bezprostředních dojmů z filmu, můžeme položit otázky jako např.: Jak se vám film líbil? Jak jste se při sledování filmu cítili? Jak se podle Vás cítila vlčata na začátku příběhu? A jak na konci? Jak byste se vy cítili na jejich místě? Co jim mohlo pomoci situaci zvládnout? Případně dotazy na konkrétní postavy či situace z filmu. Je potřeba nechat diskuzi plynout, aby na sebe žáci mohli reagovat, doplňovat se i vyjádřit nesouhlas.

Techniky:

- Přání pro vlčata
- Jak to celé dopadlo?
- Grimasy
- Když mě něco trápí
- Koho mám rád?

Závěr:

Na závěr je dobré nechat dostatečný prostor na reflexi celé lekce: Jaké to pro žáky bylo? Co se jim líbilo? Co bylo těžké? Je ještě něco, co by chtěli se třídou sdílet? Po vyčerpání tématu doporučujeme zařadit nějakou zábavnou pohybovou aktivitu.

DOPLŇUJÍCÍ TECHNIKY

Zde nabízíme techniky, které se dají využít samostatně, lze s nimi doplnit některou ze základních variant nebo je libovolně kombinovat dle potřeb třídy s ohledem na předem stanovené cíle.

Emoce

Cíl: zaměření na afektivní složku

Forma práce: individuální práce, společná reflexe

Zadání:

- V rámci aktivity je vhodné pracovat s pomůckami, které dětem umožní lepší pochopení. Je možné využít např. postavičky z filmu V hlavě, emotikony, Emušáka Ferdu či jakékoliv jiné pomůcky, které se pro práci s emocemi běžně používají. V případě, že volíme individuální práci, je důležité každému umožnit práci s vlastními představiteli emocí - např. vytisknout postavy pro každého na papír zvlášť aj.
- Aktivitu lze zaměřit přímo na smrt, ale i na jakoukoliv jinou a pro děti významnou ztrátu (např. ztráta oblíbené hračky, odstěhování kamaráda aj.).
- Jaké znáte emoce? - Následně je vhodné společně shrnout ty, se kterými budeme pracovat.
- Jaká emoce může souviset se ztrátou/smrtí? Jaké emoce může člověk cítit, když o ztrátě/smrti přemýšlí? Smutek? Hněv? Naštvaní? Lítost? Odpor? Nechuť? Nějakou jinou? Nic není špatně... Může jich být víc? Může člověk cítit radost? Dokážete si vybrat, které emoce se mohou objevit a které vůbec ne?
- Žáci seřadí postavičky do pořadí, které jejich emoce dominují, když myslí na smrt nebo na nějakou ztrátu, kterou prožili. Pokud tam nejsou všechny emoce, které potřebují, mohou si postavičku domalovat.
- Společná reflexe s celou třídou.

Přání pro vlčata

Cíl: vcítění se do druhého, mapování emocí a potřeb – zaměření na afektivní a strukturální složku

Forma práce: práce se skupinou

Zadání:

- Co byste popřáli vlčatům, která přišla o kamarádku?
 - Pro lepší představu je možné využít plyšáka či postavičku vlka, případně vytisknout obrázek z filmu. Ten může třídou kolovat a každý mu může sdělit, co by chtěl.
 - Alternativou verbálního projevu může být i kreativní zpracování přání - např. pantomima či výtvarné zpracování.
-

Těžká situace

Cíl: vcítění se do druhého, mapování emocí a potřeb, zvědomení vlastních zdrojů – zaměření na afektivní, strukturální i kognitivní složku

Forma práce: společná diskuze a reflexe s celou třídou

Zadání:

- Aktivitu je vhodné zařadit po zvědomení odpovědi na otázku, jak se asi zbylá vlčata cítí. Tu je možné položit i v rámci techniky samotné (viz dále).
- Pokud se vžiješ do role jednoho ze tří vlčat (Vinnie, Vigiho nebo Vivi), co si myslíš, že by ti pomohlo? Co bys potřeboval, abys situaci lépe zvládnul? Napadají tě nějaké aktivity, které rád děláš a mohly by ti pomoci? Nebo třeba někdo, na koho by ses mohl obrátit?
- Společné nápady budou zachycovány na velký papír, ze kterého na závěr vznikne sbírka tipů, co lze dělat, když někdo z dětí prožívá náročnou situaci. V rámci aktivity je opět vhodné pracovat s pomůckami pro lepší představivost - je proto možné předem vytisknout obrázky aktivit či osob, které mohou pomáhat.
- Než se do toho společně pustíme, zkusme si říct, jak se vlastně vlčata asi cítí?
- Následně dochází ke sdílení tipů a pokud možno jejich zachycení na společný papír, ať už formou nalepení předtištěného obrázku, či domalování. Pokud některé aktivity či zdroje zůstanou nezminěné, je vhodné je představit a doptat se, zda v dané situaci mohou být nápomocné. Tím dojde k rozšíření palety copingových mechanismů.

Grimasy

Cíl: zaměření na afektivní složku + aktivizace žáků

Forma práce: práce jednotlivce ve skupině

Zadání:

- Stává se vám někdy, že jste smutní? A jak to vypadá? Zkuste udělat obličej, jako že jste smutní. A co vztek? Naštve se občas? Jak se u toho tváříte, když se zlobíte?
- Takto je možné projít několik základních emocí (radost, vztek, nechuť, smutek a údiv).
- Myslíte, že je důležité poznat, jak se cítíte? A je důležité, aby věděli ostatní, jak se cítíte?

Když mě něco trápí

Cíl: zaměření na kognitivní a afektivní složku

Forma práce: diskuze a reflexe ve skupině

Zadání:

- Na koho se obrátíte, když vás něco trápí nebo když se bojíte? A jak to vlastně poznáte? Jak to vypadá?
 - Dokážete poznat u druhých, když je něco trápí? Pokud ano, podle čeho?
-

Když se řekne smrt

Cíl: zaměření na všechny složky: kognitivní, afektivní a strukturální

Forma práce: práce jednotlivce nebo práce ve skupinkách, prezentace, reflexe

Zadání:

- Když se řekne smrt – jaké emoce ve Vás vzbuzuje? Jaké myšlenky Vás napadají? Co s ní máte spojené? Zkuste namalovat na papír všechno, co Vás napadne, když se řekne smrt.
- Děti tvoří, k tvorbě může hrát příjemná hudba, která neobsahuje slova.
- Po dotvoření – kdo chce, může se skupinou svůj výtvar sdílet a okomentovat, co nakreslil.

Místo po smrti – kde je Vali?

Cíl: zaměření na všechny složky: kognitivní, afektivní a strukturální

Forma práce: práce jednotlivce, prezentace, reflexe

Zadání:

- Proč se Vali v průběhu filmu proměnila? Jak vypadala na začátku a jak poté, co přišel černý vítr?
- Kde si myslíte, že se ocitla Vali poté, co umřela? Jak to vypadá po smrti? Může tam něco dělat? A jak se tam asi cítí?
- Každý dostane papír a může svou představu namalovat.
- Následně lze všechny obrázky poskládat vedle sebe a společně si je prohlédnout - jak je možné, že každý to vidí trochu jinak?
- Společné sdílení a reflexe.

Místo po smrti – koláž

Cíl: zaměření na všechny složky: kognitivní, afektivní a strukturální

Forma práce: práce jednotlivce, prezentace, reflexe

Zadání:

- Jak to vypadá po smrti? Jak byste si přáli, aby vypadalo místo po smrti? Jde tam něco dělat? Když jo, tak co? Jak se tam lidi cítí?
 - Každý dostane papír a může svou představu namalovat. Z vytvořených obrázků lze vytvořit koláž.
 - Následně by mělo proběhnout společné sdílení a reflexe - jak je možné, že to každý vidí trochu jinak?
-

Jak to celé dopadlo?

Cíl: zaměření na všechny složky: kognitivní, afektivní a strukturální

Forma práce: individuální práce, prezentace a reflexe ve skupině

Zadání:

- Zkuste se zamyslet, jak mohl příběh s vlčaty dopadnout? Co bylo poté, co vyprávění moudré sovy skončilo? Jak žili dál?
- Děti dostanou papír a možnost situaci namalovat.
- Sdílení a reflexe ve skupině se zaměřením na zdroje, které jim mohly pomoci situaci zvládnout.

Koho mám rád?

Cíl: zaměření na všechny složky: kognitivní, afektivní a strukturální

Forma práce: individuální práce, prezentace a reflexe ve skupině

Zadání:

- Zkuste se zamyslet nad jednou či více osobami, které máte rádi. Zkuste vybrat jednu nebo dvě.
- Děti dostanou papír a možnost osobu/osoby namalovat. Následně povzbudte k zamyšlení: Čím to je, že je máte rádi? Mají nějakou vlastnost, kterou na nich máte rádi? Mohou vám třeba být oporou, když potřebujete? Můžete se na ně spolehnout?
- Následuje prezentace výtvorů.

Schovávaná s vlčaty

Cíl: aktivizace žáků a znovunadění na příběh

Forma práce: skupinová aktivita

Zadání:

- Po znovunadění či navázání na filmový příběh lze využít hry, která byla ve filmu znárodněna - schovávaná.
-

ZÁVĚR A OVĚŘENÍ CÍLŮ

Ověření cílů by mělo následovat po skončení realizace práce – je možné se ptát ihned po skončení dětí, co si z dnešního programu odnášejí, nebo i s několikadenním odstupem.

Ověření znalostí bývá hlavně otázkami. Ty mohou být např.

- **Co víte o emocích?**
- **Víte, na koho se obrátit, když vás něco trápí?**
- **Co jste se dozvěděli nového o smrti?**
- **Co byste řekli, kdyby se Vás někdo prosil, abyste mu vysvětlili, co to je smrt?**
- **Co si myslíte, že člověk prožívá, když mu někdo blízký zemře?**
- **Co byste dělali, kdybyste viděli spolužáka, že ho něco trápí?**

Ověření dovedností vychází zpravidla z modelových situací. Můžeme tedy s žáky zjišťovat, jak by se zachovali v situaci, která je typologicky podobná, případně sledujeme, jak se žákům daří v technikách, které na metodiku navazují. Zda v nich dovednosti projevují, nebo ne.

Ověření kompetence je nejsložitější, protože kompetenci vnímáme jako dovednost aplikovanou v reálném životě. To, zda ji žáci mají, můžeme sledovat tedy jen v reálném fungování v běžném chodu mateřské školy. V kontextu tohoto tématu Vám vlastně přejeme, abyste vůbec nemuseli sledovat, zda tuto kompetenci děti mají.

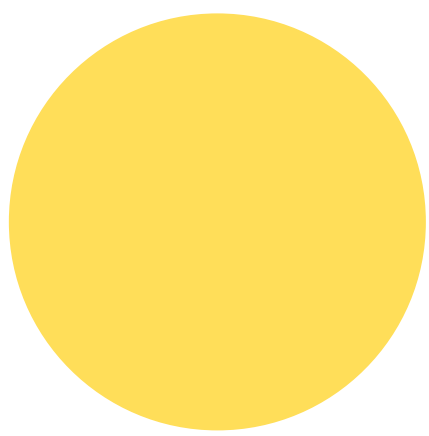
Přejeme vám, aby se vám s metodikou co nejlépe pracovalo a byla pro vás užitečným nástrojem. Budeme rádi, když vás bude inspirovat a bude další z řady možností, které můžete s třídou využít pro podporu zdravého klima, které je samo o sobě nejmocnější preventivní silou.

Použité pomůcky

Vlčák Vigi, Oboustranný plyšák. K dostání na e-shopu Poradny Vigvam.

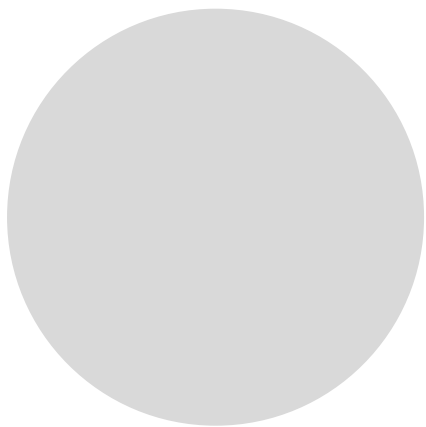

MOJE CÍLE

Přejeme vám,

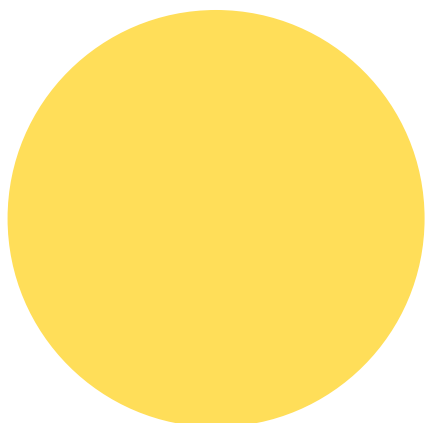
aby se vám s metodikou pracovalo co nejlépe a byla pro vás užitečným nástrojem. Budeme rádi, když vás bude inspirovat a bude další z řady možností, které můžete se třídou využít pro podporu zdravého klimatu, které je samo o sobě nejmocnější preventivní silou.

Děkujeme

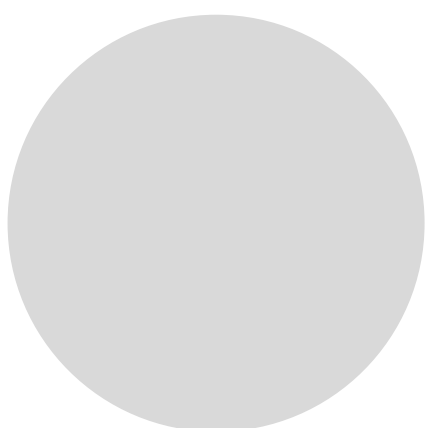
Nadaci EP Group, která projekt zafinancovala a bez jejíž podpory by metodiky zůstaly pouze v našich představách.

Dále bychom rádi poděkovali Adamovi Stretti za natočení filmů a zajištění jejich kompletního dodání, celému natáčecímu štábu a hercům - za odhodlání a úžasné výkony, které nám pomohou naši práci posunout o další kousek dál.

Realizační tým

Autorka metodiky: Mgr. Michaela Dlouhá
Scénář filmu: Mgr. Sylvie Stretti, PhD.

Poradna VIGVAM

pomáhá těm, které potkala nečekaná ztráta blízkého člověka. Pro školy máme několik služeb, které můžete využít ve chvíli, kdy s dětmi řešíte bolestné období ztráty nebo dokonce smrti. Je možné s námi situaci také pouze konzultovat. Budete-li potřebovat, neváhejte se nám ozvat.